

Yeni Sosyal Medya ve 21. Yüzyılda İletişim: Diyalog Mümkün mü?*

Hans Köchler

Felsefe Profesörü, Innsbruck Üniversitesi, Avusturya
Uluslararası İlerleme Örgütü Başkanı

çev. Metin Demir

Özet

İnternetin gelişi, içerisinde insan türünün potansiyellerinin daha fazla ortaya çıkarılabileceği nedeysel sınırsız bir iletişim çağının başlangıcı olarak sitayişle karşılanmaktadır. Oysa “dünya çapında” siyasi bölünmeler göz önüne alındığında ve özellikle yeni interaktif araçların sosyal gerçeklik algısı üzerindeki etkileri söz konusu olduğunda, bir gerçeklik testi yapmak yerinde olacaktır. Web 2.0’ın *araçsal* doğası ile kullanımındaki *ikirciklik*, genellikle gözden kaçırılıyor gibi görünmektedir. Gerçekte, kitle davranışının tipik özellikleri olan telkine açıklık, düşünmeden hareket etme, çabuk öfkelenme gibi nitelikler, “dijital kitle” yapısı içerisinde daha da şiddetlenmektedir. Bir yüzyıl önce Gustave Le Bon’un teşhis ettiği bu fenomenler, otomatikleşmiş iletişimin ve yeni yayının niyetlenmemiş sonuçları olabilirler. Yeni teknolojilerin özellikleri, duygusal bir “bize karşı ötekiler” zihniyetine da-

* Bu makale daha önce şurada sunulmuştur: Ninth Doha Conference on Interfaith Dialogue “Social Media and Inter-Religious Dialogue: A New Relationship”, Doha, Katar, 25 Ekim 2011.

yanan genel ilke etrafında şekillenmiş tarafgirlik ile propagandayı ve daha az dengeli ya da tarafsız davranışları desteklemeye meyyaldır. Şayet yeni medyanın, iletişimin özü olan diyalog için potansiyellerini değerlendirmeyi arzu ediyorsak, bu araçların beklenen ve beklenmeyen sonuçlarını kitle psikolojisi açısından değerlendirmeliyiz. İnternet kullanımı, yeni bir iletişim etiği ve internetin sosyal etkilerine dair bir duyarlılık ile ikmal edilmelidir.

Anahtar kelimeler: Yeni Sosyal Medya, Kitle Psikolojisi, Sanal Kitle, Gustave Le Bon, Diyalog, Demokrasi.

I. İletişimin İdeali ve Gerçekliği

21. YÜZYILIN BAŞINDA, insan hakları ve demokrasinin gelişmesi, sosyal gruplar arasındaki diyalogun ilerletilmesi ve küresel ölçekte barışa nail olmak adına “Web 2.0” diye tabir edilen yeni interaktif iletişim araçlarını yaymak ve anlatmak moda haline gelmiştir. Kullanıcılarını aynı anda bilginin hem tüketicisi hem de üreticisi hâline getiren elektronik medyalar, neredeyse insan toplumunun doğasını değiştirebilecek denli bir tılsım gibi sunulur. Marshall McLuhan’ın 1960’larda yaptığı gibi, bugünlerde de siber-ütopyacılar, yöntem ile içeriği, yani teknik iletişim araçları (ki kendisinde bir değere sahip değildir) ile bu araçlarla aktarılan mesajı yine birbirine karıştırıyor gibi görünüyor. “İnsan topluluklarının ve eylemlerinin biçimini ve ölçeğini kontrol eden ve şekillendiren şey medyadır”¹ diye iddia ederken McLuhan, insanın medyanın nasıl kullanılacağına dair bilinçli kontrolünü ve ahlaki sorumluluğunu gözden kaçırdığı (ya da kasten inkâr ettiği) izlenimini veriyor. McLuhan’ın kâhince “Araç mesajdır”² sloganı, bugün sosyal yaşamın inşası ve bu küresel bağlantı çağında ζῶον πολιτικόν / *zoon politikon* olan insanın “yeniden keşfi” söz konusu olduğunda orta-

1 Marshall McLuhan, *Understanding Media: The extensions of man* (London and New York: Routledge Classics, 2001), s. 9.

2 McLuhan, Part I, Bölüm 1.

ya çıktığı söylenen paradigma değişimi iddialarında tekrar mâkes buluyor.

İnternet kullanımıyla gelen sosyal güçlenmeyi abartma eğilimi ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın "Bir kere internete girdiğinizde, toplum üzerinde muazzam bir etki yaratmak için bir büyük işadamı ya da rock yıldızı olmanıza gerek yok" diyen³ sistematik uyarılarında da açıkça görülüyor. Benzer şekilde Alman *Der Spiegel* haber dergisine verdiği röportajda William Dutton⁴ "Arap Baharı" nı başlatan başlatan olaylar üzerine mülâhazalarında, tek bir kişinin neredeyse göz açıp kapayıncaya kadar tüm insanlara aynı anda ulaşacak bir altyapıyı kullanır durumda olduğu farzedilen eşitlikçi dünya çapında ağı (*worldwide web, www*) özgün bir karakter olarak kabul ediyor.⁵ Onun analizine göre, internetteki kalabalık, ana akım medyadan da bağımsız bir şekilde, bir anda kendine has, eşsiz bir güce kavuştu. Hatta interneti, herhangi bir anda müesses güçlere meydan okuyabilme ve demokrasiyi daha da "çoğulcu"⁶ yapma kudretine sahip "Beşinci Kuvvet" olarak anıyor. Benzer şekilde, Google'dan Jared Cohen⁷ *New York Times* dergisinden Roger Cohen'e yaptığı açıklamalarında, internetin "durdurulamaz bağlantısallığı"nın etkisini tüm hükümetler için büsbütün rahatsız edici olarak tanımlıyor.⁸

Yine de, Roger Cohen'in -"Bağlantısallık organizasyona eşittir" ve "Teknoloji güçlenmeye eşittir"⁹ şeklindeki- ayartıcı denkleminin, sadece siber-ütopyanın bir ifadesi olması hususunda, yani bugünün gençliğinin gerçekçi olarak kazanacağı "online derinleşme"¹⁰ denilen şeyin yanıltıcı bir algısının ifadesi olup olmadığı konusunda sorular baki. Gerçekte bağlantısallık aynı ölçüde, tam da

3 "Remarks on Internet Freedom", *Remarks / Hillary Rodham Clinton, Secretary of State, The Newseum, Washington, DC, January 21, 2010*, www.state.gov/secretary/rm/2010/01/135519.htm, erişim 6 Ağustos 2011.

4 William Dutton, Oxford İnternet Enstitüsü yöneticisidir.

5 "Macht der tausend Augen", Spiegel-Gespräch, *Der Spiegel*, 31 (2011): 101.

6 "Macht der tausend Augen", s. 102.

7 Jared Cohen, Google Ideas yöneticisidir. Daha önce Amerikan Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama bölümünde hizmet vermiştir.

8 Roger Cohen, "The Death of Diplomacy", *The New York Times / Der Standard* (Vienna), 27 Haziran 2011, s. 2. Bu etki sadece dramatik "Arap Baharı" olayında açıkça ortada değildi; Arap Baharı internet tabanlı iletişim araçlarının önlenemez patlaması gibi görüldü ve aynı şey artarak Batılı sanayileşmiş ülkelerde de hissedildi. 2011'deki İngiltere ayaklanması bu noktada bir örnektir.

9 Aynı yer.

10 Aynı yer.

“organizasyon”un aksine bir kaos durumuna bağlanabilir ve “teknoloji” güçlenmenin aksine daha da bağımlı olmaya eşitlenebilir. İkisi de -hem bağlantısallık hem de teknoloji- araçsal boyutları içerisinde düşünülmelidir. Bağlamından koparılmış ve sadece arzu edilen, zihindeki ideal neticeleri ile düşünülmemelidir.

İnteraktif ağların topluma bir bütün olarak etkisini idealize eden hüsnükuruntu tarzı ABD Dışişleri Bakanlığı İnovasyon Başdanışmanı Alec Ross’un değerlendirmelerinde de mevcut görünüyor. Ross’a göre, “sosyal ağların varlığının kendisi apaçık bir güzellik”.¹¹ Biz yine de böyle bir bilgi çağı coşkusu bağlamı içerisinde, bilginin “özgürce” akışının politik çıkarlar adına araçsallaştırılması ve manipülasyonu ihtimalini zihnimizin bir köşesinde tutmalıyız. Bu eğilim mesela ABD Savunma Bakanı Robert Gates’in değerlendirmelerinde açıkça görülebilir; ona göre, “İletişim özgürlüğü ve iletişimin doğası Amerika Birleşik Devletleri için muazzam bir stratejik değerdir”.¹²

Adil ve barışçıl bir dünyanın müjdecisi olarak Web 2.0’ın yüceltilmesi karşısında bir gerçeklik testi yapmak yerinde olabilir. Bir toplumsal gelişim hedefi ve idealinin imkânı ile değeri -bizim örneğimizde, evrensel bağlantısallıkla el ele giden interaktif iletişim- arzu edilen neticelerine göre değil sadece gerçeklikte ispatlanabilir.

Yazıtların ve ardından matbaanın keşfiyle başlayan her yeni bilgi aletinin gelişinin, zorunlu olarak beraberinde barışçıl etkileşimler ve müsamaha iklimi (Kültürler ve medeniyetler arasında “diyalog”dan bahsetmeye bile gerek yok) getirmemiş ya da bunları teşvik etmemiş olması, tarihsel olarak sabit bir olgudur. Yeni bilgi teknolojileri sıklıkla tam tersi bir sonuç üretirler. Daha yakın tarihlerde, küreselleşmenin şafağında, ne uydu TV ne de “yeni sosyal medya”sıyla internet fenomeni, barış ve adaletin “yeni dünya düzeni”ne yaklaşacak hiçbir şey getirmedi. Gerçekte son yıllarda sosyal uçurum daha da derinleşmekte ve medeniyetsel çizgiler arasındaki önyargı ve nefret, 21. yüzyılın başlarında postkolonyal

11 Aktaran Noah Shachtman, “Social Networks as Foreign Policy”, *The New York Times*, 13 Aralık 2009, query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=950DE7DC1E39F930A25751C1A96F9C8B63, erişim 6 Ağustos 2011.

12 “Bakanlıktan Gates ve Adm. Mullen ile basın toplantısı”, United States Department of Defense, Office of the Assistant Secretary of Defense, *News Transcript*, 18 Haziran 2009, www.defense.gov/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=4435, erişim 8 Ağustos 2011.

dönemden önceki zamanlarda (yani Doğu-Batı karşıtlığının son yıllarında) olduğundan daha da yoğunlaştı

Siber-iyimserlerin akla aykırı görüşlerine göre bunun nedeni, eğilimin çok boyutlu olması ve temelde “yaşam-dünyasının (varoluşsal) güvensizliği”¹³ olarak tanımlanabilecek şeyin altında yatmasıdır. İnsan türünün her yeni gelen teknolojinin etkisine yarı-otomatik bir şekilde hazır olmadığı, antropolojik bir hakikattir. Teknolojik olarak güdülenmiş toplum mühendisliği veya insanın “yeniden keşfi” biçimlerine karşı, insan türünün bir mukavemeti olduğu defalarca ispatlanmıştır. Sosyal kimliğin inşası üzerindeki her zamankinden daha karmaşık bir bilgi teknolojisinin etkileri mevzu bahis olunca insanlar sıklıkla kendilerinininkiyle kıyaslanamayacağını hissettikleri muhtelif dünya-algıları çokluğunun bir arada mevcudiyeti ile (ve gelişmelerinin farklı evrelerinde)¹⁴ basitçe şaşkına dönerler. Bugünün küresel bilgi köyünün¹⁵ sakinlerinin kendi (kültürel, sosyal ve ulusal) kimliklerine sürekli bir meydan okuma hissedebilecek ve kendi “cemaat güvenliği”ni tehdit altında görebilecek olması şaşırtıcı değildir. Neredeyse bir yüzyıl önde yazdığı, elektronik medyanın antropolojik tazammunlarının ileri görüşlü ve uzun erimli bir analizinde Marshall McLuhan, bu medyalar nerede konumlanmış olursa olsun, artık her türden sosyal grup “siyasi anlamdaki sınırlı birlikler gibi sınırlandırılmaz. Elektronik medya sayesinde sosyal gruplar şu anda, biz onların hayatında olduğumuzdan hayatlarımızın bir parçasıdır” diye açıklamıştır.¹⁶

Bu tespitin ardından geçen yıllarda, bir “yaşam-dünyaları”¹⁷ çokluğu arasında, bu yeni karşılıklı etkileşim, eş-zamanlılık ve karşılık-

13 Küresel bağlamda bugünkü *conditio humana* (insanlık durumu) hakkında genel bir tahlil için bkz. Hans Köchler, “Philosophical Aspects of Globalization – Basic Theses on the Interrelation of Economics, Politics, Morals and Metaphysics in a Globalized World”, Hans Köchler (ed.), *Globality versus Democracy? The Changing Nature of International Relations in the Era of Globalization* içinde (Studies in International Relations, Vol. XXV. Vienna: International Progress Organization, 2000), s. 11 vd.

14 Bugünün küreselleşen atmosferinde çokkültürcülük açmazını yazar eşzamanlı olmayan eşzamanlılık olarak tanımlar: Hans Köchler, “The Philosophy and Politics of Dialogue”, *Centre for Dialogue Working Paper Series*, No. 2010/1, La Trobe University, Melbourne, 2010, Bölüm II, madde a.

15 Küresel köy tabirini Marshall McLuhan kullanmıştır, krş. *Understanding Media*, s. 5: “Elektronik olarak daraltılmış küre bir köyden fazlası değildir.”

16 McLuhan, s. 5.

17 Edmund Husserl’in tanımladığı fenomenolojik anlamda kullanıyoruz, bkz. *The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An* ↔

lı bağımlılığın biçimlerinin sosyokültürel etkilerine dair muhakkak ki çok şeyler öğrendik. İnternet ile ilişkili sosyal gelişmelerin yorumcuları arasındaki hâkim eğilime dair yerinde bir eleştirisinde Evgeny Morozov, “siber-ütopyacı faraziyelerin en test edilmemiş olanına, daha fazla bağlantı ve daha fazla ağı, zorunlu olarak daha fazla özgürlük ve daha fazla demokrasi getireceği”ne dikkatimizi çekmiştir.¹⁸

Çağdaş “internet özgürlüğü” üzerine söylemin veya internetin sosyal nizam üzerinde hem yerel hem de uluslararası düzeyde arzu edilen ya da edilmeyen etkileri bağlamında yapılması gereken, Web 2.0’ın interaktif teknolojilerinin kullanımının sosyal kimliğimizi nasıl etkilediğine ve “yeni sosyal medya”nın neticesi olan ve onun biçimlendirdiği toplumsallık ve siyasanın ne olduğuna dair yeni bir bakış geliştirmektir. Yeni teknolojilerin harekete geçirdiği ya da en azından desteklediği, tahkim ettiği söylenegele siyasi gelişmeler karşısında, kitle psikolojisine dair mülâhazalar tekrar alakalı hâle geliyor. Hususan, insanların sanal alemde etkileşime geçtikleri çoklu (*manifold*) “grupların” psikolojik yapısına ve bunların “gerçek” dünya üzerindeki nüfuzuna ehemmiyet vermemiz gerekecektir. Böyle bir değerlendirme olmaksızın (yerel olarak) bir çok-kültürlü toplum içinde olsun ya da küresel düzeyde olsun, bu grupların diyalog için sahip oldukları potansiyeli değerlendiremeyiz.¹⁹ Facebook veya Twitter “devrimleri”ne dair aldatıcı dilin, söylendiği gibi bu sosyal süreçlerin harekete geçirdiği ya da tahkim ettiği psikolojik hâller söz konusu olduğunda dikkatlice incelenmesi gerekir.²⁰

Introduction to Phenomenological Philosophy, çev. David Carr (Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 1970).

18 Evgeny Morozov, *The Net Delusion: How Not to Liberate The World* (London: Allen Lane, 2011), s. 253.

19 Bu konuda bir çalışma için bkz. Paul Reilly, *Facebook for Peace? An exploration of the dialogic potential of Web 2.0 in Northern Irish interface areas*, davetli seminer sunumu (Geography Department, University of Leicester, Leicester, UK, 27 May 2010). Basın açıklaması: www2.le.ac.uk/8443/uol/ebulletin/news/press-releases/2010_2019/2010/05/nparticle.2010-05-13.3830889644, erişim 9 Ağustos 2011.

20 Yazarın Arap Baharı ile ilgili 2011'deki değerlendirmeleri için bkz. *Der Aufstand der Araber – Interview mit Hans Köchler* (Röportajı yapan: Hamid Lechhab). International Progress Organization, News Service, 24 Mart 2011, www.i-p-o.org/Koehler-Al_Ahdath-al_Maghribiya-German-24Mar2011.htm (4 Nisan 2011, s. 12).

II. Sanal Kitle

Kitle: Kitle Ruhu Üzerine Bir Çalışma (1985) adlı çağır açıcı eserinde Gustave Le Bon, kitle eylemi durumlarında sosyal davranışların özelliklerini analiz eder.²¹ Belirli koşullar altında “bir insan yığını, kendisini oluşturan bireylerin özelliklerinden çok başka özellikler gösterir”²² ve nihayetinde ulaştıkları etkileşim durumu “onları bir tür kolektif ruh aidiyeti içerine sokar”²³ diye açıklama getirir. Bu benzeşmenin (*uniformity*) (ya da ruhsal birliğin) sağlandığı sosyal gruplaşmaların gerçekleştiği yerleri “örgütlü kitle” ya da bir “psikolojik kitle”²⁴ olarak tanımlar. Kolektif ruh içinde “bireylerin zihinsel melekelerinin ve dolayısıyla şahsiyetlerinin nasıl zayıfladığını” ayrıntılı olarak tasvir eder.²⁵ Bu fenomenin sebepleri olarak da şu faktörleri sayar: (a) tek başına olsa “baskı altında olmayı çaresizce kabul edeceği bir durumda bastırılmış güdülerini açığa çıkarmaya imkân veren” sayısal çoğunluğa güvenmeye bağlı “**yenilmez bir güç hissi**”, (b) hissiyatlar ve eylemeye tahrik açısından “**bulaşıcılık**” ve en önemlisi (c) bu bulaşıcılığın bir etkisi olarak düşünülen “**telkine açıklık**”.²⁶ “Kitlelerin Hissiyatı ve Ahlakı”²⁷ başlıklı bölümde Le Bon kitlelerin “düşünmeden hareket etme”, “çabuk öfkelenme”, “akletme yetersizliği” ve “duyguları abartma” gibi bir dizi başka “özel nitelikler”ini de sayar.²⁸ Kitle fenomeninin etkisini anlamak açısından hususan önemli olan, Le Bon’un homojen ve heterojen kitle ayırımları yapması ve heterojen kitlenin bir alt kategorisi olarak da “anonim kitle”yi sınıflandırmasıdır.²⁹ Her ne kadar yapısal olarak *anonimlik*, bireyin kitle içindeki ruhsal durumunu gruptaki durumundan ayıran genel bir nitelik olsa da, Le Bon’un analizinde anonimlik “sorumluluk hissi”ne muarız bir etkiye sahiptir.³⁰

21 Gustave Le Bon, *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (Kitchener: Batoche Books, 2001). (Orijinal Fransızca edisyonu: *La psychologie des foules*, 1895.)

22 *Le Bon*, s. 13.

23 *Le Bon*, s. 15.

24 *Le Bon*, s. 13.

25 *Le Bon*, s. 17.

26 *Le Bon*, s. 17 vd. Vurgular eklendi.

27 *Le Bon*, s. 20 vd.

28 *Le Bon*, s. 20.

29 *Le Bon*, s. 90 vd.

30 *Le Bon*, s. 17.

Gustave Le Bon'un *kitle psikolojisi*, yirminci yüzyılın ilk yarısında Amerika da, özellikle Edward Bernays'ın³¹ fikirleriyle yeni oluşan "halkla ilişkiler" disiplini üzerinde ciddi bir etkisi oldu. Halkla ilişkiler bugünün küresel iletişim toplumu koşullarında tamamen yeni bir anlam kazandı. (Gerek sanal gerekse gerçek dünyada) kitlelerin oluşmasına yol açan süreçleri, bilerek veya bilmeyerek tetikleyen sınırsız sanal iletişim araçları giderek daha da çeşitlenmiş ve aynı zamanda daha da güçlenmiştir. Ayrıca kitleleri yönlendirecek örgütsel araçlar yahut lojistik imkanlar daha da sofistike hâle gelmiştir. Bu günün şartlar altında Le Bon'ın 19. yüzyılın sonunda "kitleler çağı" nı ilan etmesi kâhince görünebilir.³² Tabii ki Le Bon tanımladığı *psikolojik* anlamdaki *kitle* kavramının,³³ "her zaman bir noktada bir sürü insanın aynı anda bir arada olmasını gerektirmediğinin farkındaydı. Mesela büyük bir ulusal olay gibi belirli an-larlarda ve belirli kuvvetli hislerin tesiri altında binlerce birbirinden ayrı insan, psikolojik kitle karakteristiklerini edinebilir."³⁴ Bu durum bu gün, ister yerel düzeyde tetikleyici bir olay etrafında oluşmuş olsunlar, isterse de ulusal düzeyde daha büyük politik sonuçları desteklemek amacıyla oluşmuş olsunlar, birçok internet "kullanıcı grubu" na (chat grupları, Facebook Toplulukları" vesaire)³⁵ uygulanabilir bir durumdur.

İnternetin gelişi ile beraber, *sanal kitlenin* (ya da dijital kitle) belirleyici bir siyasi rol oynadığı *kitle toplumunda* iletişimin yeni bir dönemine girilmiştir. Dijital çağda kitle psikolojisinin, yeni sosyal medyanın hayatın neredeyse her alanındaki derinlemesine etkisi inkâr edilemez. Bu durum, kriterlerini dijital teknolojinin tanımladığı bir sivil toplumun yeniden keşfini olmasa bile yeniden icadını beraberinde getirir. Yine bu durum, interaktif iletişimin birçok özelliği sayesinde, gerçek ya da gerçek gibi algılanan bireylerin "güçlenmesi" olgusunu beraberinde getirdi. Marshall McLuhan'ın erken dönem analizleriyle aynı hatta, Peter Beaumont, bu yeni gelişmelerin içerdiği sorunsalları tam da iletişim doğası açısından

31 Edward L. Bernays, *Propaganda* (New York: Horace Liveright, 1928).

32 *Propaganda*, "Introduction", s. 7.

33 Psikolojik kitle heterojen unsurlarından müteşekkil muvakkat bir varlıktır. Tıpkı hücrelerin bir araya gelmesiyle teşekkül eden bedenin, sahip olduğu tek tek hücrelerden çok başka keyfiyetleri haiz olması gibi bu unsurlar da belli bir süre için bir araya gelirler. *Propaganda*, s. 15.

34 *Propaganda*, s. 13.

35 Le Bon'un analizine göre bu "gruplar" aslında "kitle" kategorisine denk düşerler.

yani *bütünselliği* (*integrity*) açısından ortaya koyuyor: “Mesajı taşıyan araç mesajın kendisini de tanımlar ve biçimlendirir.”³⁶ Otantiklik meselesini bir yana koysak bile, bu mesele bilgi “özgürlüğü”nün anlamı sorusunu ve bu süreçlerde özne veya nesne olarak, bilgi teknolojilerinin kölesi veya efendisi olarak insanın özerk konumu ile ilgili yeni soruları beraberinde getirir.

SMS ve e-mail gibi bilgi teknolojileri, Facebook, Twitter veya birçok *chat* programları, internet blogları gibi iletişim arayüzleri ve YouTube gibi video paylaşım siteleri aynı anda hem bireysel hem de kolektif güçlü eylem araçları hâline gelmiştir. Bireysel ve kolektif eylem, kamusal ve özel alan arasındaki ayırım giderek bulanık hâle gelmiş ve yeni araçlar ve programlar iletişimin erişimini ve boyutlarını keskin bir biçimde değiştirmiştir. Bu teknolojiler toplumsal eğilimler için bir büyüteç etkisi gösterir, bunlar ayrıca lokal ya da dijital düzeyde bir araya gelmiş olan grup oluşumlarını tetikleyen güçler üzerinde ve ifade etme ve eyleme araçları üzerinde, yani nihai olarak siyasi nüfuzları üzerinde bir büyüteç etkisine sahiptirler. “Dijital güçlenme”nin boyutları (ki bu eğer hakiki bir fenomen ise) değişken ve muhtelifdir. Bu boyutların hepsi, küreselleşen bilgi teknolojileri şartları altındaki toplum ve siyaset için kitle psikolojisinin -Le Bon’un tanımladığı psikolojik kitlenin mekanizmaları ve dinamiklerinin analizinin- yeni benzerliklerini sergilerler.

Biz burada bugünün “sanal halk”ının öne çıkan belli başlı özelliklerinden birkaçına değineceğiz:

- “Sanal kitle” içinde bilgi, neredeyse tamamen “**gerçek zamanlı olarak**” (sanayinin bir galat-ı meşhuru) ve coğrafi sınırlamalardan olmaksızın (hükümetlerin müdahaleleri hariç) aktarılır.
- **Görsel ve işitsel-görsel formlarda bilginin aktarımı** yeni sosyal medyanın en temel özelliklerinden biri hâline gelmiştir. (Yorumlanması belirli bir ölçüde tahlile ve zihinsel çabaya dayanan) daha soyut olan yazılı kelimelerin aksine, görüntü *duyguları* celbeder ve böylece bir kitledeki bireylerin *telkine açıklığına* seslenir. Neil Postman’ın “kamusal sohbet biçimlerimizdeki keskin dönüşümün niyetlenmemiş sonuçları” ile televizyonun baskın aygıt hâline gelmesi arasındaki ilişkiye dair

36 “The truth about Twitter, Facebook and the uprisings in the Arab world”, *The Guardian*, UK, 25 Şubat 2011, www.guardian.co.uk/world/2011/feb/25/twitter-facebook-uprisings-arab-libya, erişim 8 Ağustos 2011.

erken dönem fikirleri³⁷ bugünkü interaktif medya bağlamında daha da uygun görünüyor.

- Uydu üzerinden televizyon ve radyo yayını aracılığıyla bilginin yayılımı ile karşılaştırıldığında, sosyal medyanın interaktivitesi niteliksel olarak yeni bir boyutu beraberinde getirir. Görsel olan ya da olmayan girdinin bir editör/sunucu tarafından yönetildiği eski muhaberenin kullanıcılarının alışılmış seyirci/dinleyici katılımının ötesine geçer sosyal medya.
- Bilgisayar teknolojilerinin artırıcı etkisi nedeniyle, etkilenen ve müdahil olan insan sayısı alışılmış kitlelerden çok daha geniş olur. İnteraktifliği sayesinde yeni medya, bir sanal *ἀγορά* (agora), her an gerçek hayatla uyumlu eylem ile sonuçlanabilecek ama genel halk için beklenmedik sonuçları olan bir **kolektif zihnî gerçeklik**dir. Bir anda ortaya çıkan sosyal grup (*flash mob*) fenomeni bu etkiyi çok ciddi bir şekilde gözler önüne serer.³⁸
- Geleneksel anlamdaki kitlenin karakteristiği olan bireysel sorumluluktan ve hesap vermekten azadlık ile sonuçlanan **anonimlik** boyutu sanal kitlede daha da belirgin hâle gelir.
- Sanal kitlenin anonimliğe yönelik eğilimi, amorf kitlelerin ardına gizlenen sivil toplum kampanyalarını sahneleme (ya da yönetme) ve ne demokratik olarak meşru ne de kamusal olarak açık bir stratejiye göre (dez)enformasyonun yayınlanmasının ardında gizlenen “**görünmez el**” sorularını beraberinde getirir.³⁹ Edward Bernays’ın ortaya attığı gibi, modern bir demok-

37 Neil Postman, *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business* (New Introduction by Andrew Postman) (Penguin Books: London, 2006), s. 157. (İlk baskı 1985.)

38 Şiddet içermeyen eski bir vakayı analiz eden bir rapor için bkz. “Facebook flashmob shuts down station”, *CNN World*, 9 Şubat 2009, articles.cnn.com/2009-02-09/world/uk.station.flashmob_1_facebook-user-dancing-liverpool-streetstation?_s=PM:WORLD, erişim 8 Ağustos 2011.

Son aylarda Chicago, Cleveland ve Philadelphia gibi birçok Amerikan şehrinde birçok şiddet içeren anlık grup ortaya çıkıyor, diğerlerinin yanı sıra bkz. “Flash mobs go violent: Criminals using social media to organize fights, robberies and chaos”, *Associated Press*, 10 Ağustos 2011, www.timesunion.com/news/article/Flash-mobs-go-violent-1807724.php.

39 Evgeny Morozov’un “Silikon Vadisi ile Washington arasında genelde görünmeyen hızlı geçişler” olduğu konusundaki uyarıları bu açıdan önemlidir. Bu noktada bir örnek olarak Jared Cohen’in Amerikan Dışişleri Bakanlığı’ndan Google’a geçişini gösterir.

“The 20th century roots of 21st century statecraft”, *Foreign Policy* (FP), 7 Eylül 2010, neteffect.foreignpolicy.com/posts/2010/09/07/the_20th_century_ →

ratik toplum ile uyumlu ve hatta kaçınılmaz olan, “görünmez yönetimler”; zihinlerimizi “kalıba sokmak”, zevklerimiz “biçimlendirmek” ve fikirlerimizi “telkin etmek”⁴⁰ gayelerini daha da öteye götürmek için yeni sosyal medyanın imkânlarını çok daha kullanışlı bulacaktır.⁴¹ Mesela ulusal istihbarat örgütleri tarafından isimsiz olarak girilen belirli Wikipedia sayfaları bu eğilimi doğrular ve hukukun üstünlüğü ile demokrasi açısından yeni teknolojilerin risklerine dikkat çeker.⁴²

- Trendlerin **gelip-geçiciliği** sanal kitlede çok daha hızlıdır. Kit-
lelerin genel özelliklerinden biri olan öngörülemez ve denge-
siz davranış, *dünya çapında ağın anomim şartlarında* daha da
aşırılma meyledir. (Bu durum, Blackberry’nin kodlu mesaj
hizmeti olan BBM’yi kullanan kişilerin 2011 Ağustos’unda
Londra ayaklanmasında yer alması olayında, bir kez daha apa-
çık ortaya çıktı.)⁴³

roots_of_the_21st_century_statecraft. Hâlen Amerika Devlet Bakanlığı’nda görevli olan Cohen Haziran 2009’da Twitter hizmetinin İran’daki erişilebilirliği hakkında Twitter yöneticileri ile görüşmüştür. Ayrıntılar için bkz. Gil Kaufman, “Iranians Keep Twittering Thanks To Young Obama Official: Twitter postpones maintenance, as site remains main news source on protests in Iran”, *MTV News*, 17 Haziran 2009, www.mtv.com/news/articles/1614177/young-obama-administration-official-helped-keep-twitter-on-iran.jhtml.

- 40 Edward Bernays, *Public Opinion*, Bölüm I: “Organizing Chaos”, s. 37. Sigmund Freud’un yeğeni ve uluslararası ilişkiler disiplininin kurucu babası olarak görülen Bernays, Birinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Devleti’ne “Halkla İlişkiler Kurulu”nda hizmet verdi. Ardından Başkan Woodrow Wilson davetiyle Paris’teki Barış Konferansı’na çağrıldı.
- 41 Örgütlenmiş kitleler ile ilgili analizlerinde -neredeyse bir asır önce- Gustave Le Bon, bu “görünmez eller”in farkında olduğunu gösteriyor. *The Crowd: A Study of the Popular Mind* çalışmasında şöyle diyor: Kitlelerin içinde belli fikirlerin zuhur etmesi veya fikirlerin dâhil edilmesi bazı zamanlar başböndürücü bir hızlilik gösterir. Bu, arkasında uzun bir sürenin hazırlığını arayan sadece yüzeysel bir etkidir (Book II: “The Opinions and Beliefs of Crowds”, s. 47).
- 42 Bir vaka çalışması için bkz. Ludwig De Braeckeleer, “Wikipedia and the Intelligence Services – Is the Net’s popular encyclopedia marred by disinformation?”, *OhmyNews International*, Seul, Kore, 26 Temmuz 2007, english.ohmynews.com/articleview/article_view.asp?at_code=424653, erişim 23 Ağustos 2011.
- 43 Ayrıntılar için bkz. “Street Slang and BBM used by London Rioters to Outsmart the Police.” *City Journalist Directory*, London, 9 August 2011, www.cityjournalistdirectory.com/event/street_slang_and_bbm_used_by_london_rioters_to_outsmart_the_police_15533/; “London has ringside seat at 2011 BBM riots”, *TelecomTV One – News*, Londra, 9 Ağustos 2011, www.

- Anonimlik ve gelip-geçilik boyutları ile irtibatlı olan bir diğer mesele böyle bir çerçeve içerisinde iletilen bilginin ve kitle davranışının **güvenilmezliğine** dair yapısal problemdir. Sadece söylentiler bile neredeyse sonsuzca aktarılır ve yeniden aktarılır. Çoğu zaman bu söylentileri doğrulama ya da -iftira yahut yanlış bilgi ise- yalanlama şansı bile olmadan, söylentiler sürekli aktarılır.⁴⁴ Gerçek bir demokrasi için hayati önemi haiz⁴⁵ “bilgi” ile “propaganda” arasındaki fark, böylece giderek daha da ayırt edilemez hâle gelir.
- İnteraktif iletişimin **eş-zamanlılık ve aynı anda birden çok yerde olma** özellikleri herhangi bir trendi neredeyse göz açıp kapayıncaya kadar bir megatrende dönüştürebilir. Sanal âlemin bir tür “gerçeklik testi”ne imkân verecek dengeleme mekanizması yoktur. Aksine yeni medya, kullanıcılarına öyle bir kaldıraç gücü sağlar ki, kullanıcılar çok az kişi bile olsalar, yeni bir sosyal gerçeklik *yaratmaya* muktedir oldukları hissine kapılabilirler. Ayrıca bu durum, suni bir güçlenme hissine ve kişinin kendi “yaşama-dünyası”nı ya da toplum içindeki pozisyonunu yanlış değerlendirmesine götürebilir.⁴⁶
- Facebook ya da Twitter gibi medyaların sosyal hareket kazandırma gücü, bilgi dağıtımının **çılg etkisi** prensibine dayanır. Çılg etkisi aslında, yapısal olarak geleneksel “zincirleme mektuplar”a benzer ama bu seferki bilgi çağı hızındadır. “Facebook grupları” denilen eğlencelik fenomende açıkça görül-

telecomtv.com/comspace_newsDetail.aspx?n=47930&id=e9381817-0593-417a-8639 c4c53e2a2a10, erişim 25 Ağustos 2011.

44 Suriye’deki ilk kurgu bloglardan biri olan (Şam’daki ayaklanma hakkında yorumlar yapan) “gay girl” ya da (üniversiteden mezun olmamış ve bilgisayar bilimlerinden derecesi olmayan) Muhammed Boazizi hakkında yanlış bilgiler yayılması kolayca yayılan yanlış söylentiler ve internet milletinin kolay inanabilirliği için örnek verilebilir.

45 Bu açıdan, propagandayı “organize davranışların ve kitlelerin görüşlerinin bilinçli ve akılcıca yönlendirilmesi” ve “demokratik toplumumuzun örgütlenme biçiminin en makul neticesi” olarak gören Bernays ile aynı fikirde değiliz (*Public Opinion*, s. 37). Bu görüşün eleştirel bir değerlendirmesi için bkz. Aldous Huxley, *Brave New World Revisited* (New York, London, Toronto, Sydney: Harper Perennial/Modern Classics, 2006 (ilk baskı 1958)), Bölüm IV: “Propaganda in a Democratic Society”, s. 29 vd.

46 Bilgi teknolojilerinin düşünülmeden kullanımının gençlerin zihniyeti üzerinde etkileri için bkz. Larry D. Rosen, *Rewired: Understanding the iGeneration and the Way They Learn*. (New York: Palgrave Macmillan, 2010), Bölüm 5: “Real Life or Screen Life? The Educational Opportunities of Immersive Social Networking and Virtual Worlds”, s. 97 vd.

düğü gibi sosyal olaylar ya da topluluklar neredeyse şans eseri oluşurlar. Bu durum, belki gayriihtiyari ilan edilen doğum günleri konusunda basit bir sıkıntı olabilir⁴⁷ ama siyasi bağlamda ciddi zararlar verebilir ve sivil toplumun işlemesi için kaçınılmaz olan demokratik müzakere sürecini bütünüyle alaşağı edebilir.

- Her ne kadar yukarıda zikrettiğimiz eğlencelik fenomenlerin bazılarıyla kıyaslanınca toplumsal isyanların patlaması çok daha karmaşık süreçler olsa da ve bu tarz isyanlar toplumun geniş kesimleri arasında, uzun zaman dilimlerinde devam edegelen büyük oranda bir memnuniyetsizlik ya da hayal kırıklığının artışından sonra gelecek olsa da, süresi sosyal medyanın kullanımıyla kesin olarak belirlenmekte olan “devrimler” in ve “ayaklanmalar” in **sürdürülebilirliği** sorunu baki kalmaktadır. Devrimlerin “gerçek zaman etkisi” nin çoğu zaman düzensizliğe meyyal olduğu görülmüş, “anın hissiyatı” ndan ötürü uzun süreli etkisi şaibeli olan sürekli dalgalanan eğilimlere sahip olduğu ispatlanmıştır. Sovyet sonrası ülkelerde meşhur “renkli devrimler”⁴⁸ “dijital olarak artırılmış” sivil toplumun gelip-geciciliği ve sürdürülebilirliği sorunlarına tanıklık eder.

Modern interaktif medya şartlarında kitle davranışının özellikleri (ki yukarı da sayılan bu özellikler bitip tükenmez bir listedir) bizi bunların antropolojik tazammunları sorusuna götürür. Bunlar acaba bireylerin dünya algılarında ve sosyal gerçekliğin (yaşama-dünyası) inşasında kalıcı yapısal etkiler anlamına gelir mi? MacLuhan’ın meşhur “Araç mesajdır”⁴⁹ sloganı, gerçekten de böyle bir paradigma değişiminin bir yansıması mıdır? İnternetin kitlesel iletişim potansiyeli, psikolojik *kitlelerin* oluşmasını yapısal

47 Yine de Alman İçişleri bakanının vurguladığı gibi önemsiz vakalar kamu güvenliği açısından ciddi sonuçlara sebep olabilir: “Forderung nach Verbot: Innenminister sagen Facebook-Partys den Kampf an”, *Der Spiegel*, 3 Temmuz 2011, www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,772025,00.html.

48 Burada Gürcistan’daki (2003) Kızıl Devrim, Ukrayna’daki (2004/2005) Turuncu Devrim ve Kırgızistan’daki (2005) Lale Devrimi’ni kastediyoruz. Bir vaka çalışması için bkz. Joshua Goldstein, *The Role of Digital Networked Technologies in the Ukrainian Orange Revolution* (Internet & Democracy Case Study Series. Berkman Center Research Publication No. 2007-14. Harvard University, December 2007); Patrick Philipp Meier, “Digital Resistance and the Orange Revolution”, *IREvolution*, 18 Şubat 2009, <http://irevolution.net/2009/02/18/digital-resistance-and-the-orange-revolution/>.

49 McLuhan, *Understanding Media*, Kısım I, Bölüm 1.

olarak destekler, yerleşik terminolojide bahsedilen *grupların* (yani Facebook gruplarının) oluşumunu desteklemez mi?

İnternetin varolan bir siyasi düzen üzerinde (gözlemcinin siyasi ve ideolojik konumuna bağlı) yer yer istikrarsızlaştırıcı ve “yıkıcı” etkileri inkâr edilemez; bu, sanal âlemin interaktif süreçlerinin özündeki “anarşik” karakterin bir boyutudur. Bir yönetimin demokratik olgunluğu açısından sosyal örgütlenmenin -genel toplum, devlet ve hukuk düzlemlerinde- yeni nitelikleri ve boyutları nelerdir? Özel ve kamusal olanın ayrımının yok oluşu,⁵⁰ demokratik güçlenme ile bağdaştırılabilir mi? Sanal âlemin tipik bir özelliği olan, anonim ve kamusal eylem arasındaki belirsizliğin, yurttaş sorumluluğu ve demokratik şeffaflık açısından tazammunları nelerdir? Bunlar, yeni sosyal medyanın diyalog ile uyumluluğuna ve diyalog için potansiyellerine az çok doğrudan temas eden bazı meselelerdir.

III. Diyalog için imkân mı engel mi?

Gördüğümüz gibi, sanal kitlenin psikolojik mekanizmaları, fiziksel olarak toplanan kitleninkilerle yapısal açıdan benzerlik arz eder. Bilgi teknolojilerinin tipik örgütsel ya da “lojistik” özellikleri, psikolojik eğilimleri teksif eder ve genellikle bunu birkaç kat büyütmekten daha fazlasını yapar. Belirli özel şartlar altında tam da bu kitlelerin ortaya çıkışı, belki de interaktif teknolojilerin niyetlenilmemiş bir sonucudur.

Yeni sosyal medya Latince anlamıyla *propagandanın*⁵¹ bir aracı haline gelmiştir, ve bu propaganda bugüne kadar tahayyül edilmiş bir boyuttadır, yani bir kişinin şahsi görüşü ya da değer yargıları da dâhil (bir filtre ya da kalite kontrol olmadan) bilginin bir anda ve çok geniş bir şekilde dağılımı mümkündür. Bunlar yerel, ulusal ve küresel düzeyde “ağlar kurmak” amacıyla ve ortak bir hedefi ya da bakış açısını desteklemek için sistemler sağlarlar. Bir

50 Kamusal alandaki paradigma değişiminin bir tahlili için bkz. David Barney, “Invasions of Publicity: Digital Networks and the Privatization of the Public Sphere”, The Law Commission of Canada (ed.), *New Perspectives on the Public-Private Divide* (Legal Dimensions Series. Vancouver and Toronto: UBC Press, 2003), s. 94-122.

51 *Propagare* kelimesi “yaymak” anlamına gelir ve modern anlamının tersine olumsuz bir çağırışımı yoktur.

araya gelme biçimleri daha yüzeysel ve hatta genelde şans eseri ve sıklıkla derin düşünmeye ve kavramsal farklara imkân vermeyen bir biçimdedir. Facebook'ta olduğu gibi “bunu beğen” şeklindeki “evet” ve “hayır” gibi basit destekleme beyanları veya Twitter örneğinde olduğu gibi mesaj karakterlerinde bir sınırlama, sadece iptidai ifadelerle izin verme, aşırı-basitleştirmeye ve ak-kara gibi analizlere götürür. Bu durum, içeriğin doğruluğu ve kabul edilirliliğinin (temel değerler açısından) değerlendirilmesini desteklemek yerine, varolan basmakalıp düşünceleri ve hissiyatları besler. Anlamlı ve manasız arasındaki ayırımın belirsizleşmesi, küresel medyaya herkesin doğrudan ve sınırsız erişiminin bir başka kastedilmemiş sonucudur.

İnternetin oldukça çok methedilen interaktif karakterlerinin aksine, bu araçlar (görüşlerin dengeli bir takasını gerektiren)⁵² diyalogdan ziyade tarafgirliğe daha uygundur. İdeal bir iletişimsel süreçte (Habermas'ın muazzam kavramsallaştırmasına göre)⁵³ eşit katılımcılar arasındaki karşılıklı bağımlılık durumu, sanal kitle bağlamında bir illüzyon mesabesinde. Gerçek zamandaki mesajların otomatikleşmiş dağıtımından ötürü çığ etkisi, problemi daha da şiddetlendirir ve genel bir fikir ya da gayeyi mobilize edebilecek çok büyük sayılar mevzu bahis olunca eleştirel düşünme yetisi düşer. Bilgisayar kapasitesi basitçe insan beynine galebe çalar. “Oyunun kuralları”nı anlayanların manipülasyon tehlikesi hafife alınamaz.

Burada yine iletişimin yapısal meselerden kaynaklanan bir uyumsuzluk sorunu ile karşı karşıyayız. Diyalog bir *şahsi* etkileşim işidir (Etkileşim, grup üyesi olan kişiler arasında ya da gruplar arasında gerçekleşir). Diyalog, psikolojik kitlenin parçası olan bireylerin birbirleriyle ilişki biçimleri ile uyumlu değildir. Zira psikolojik kitlenin kolektif mantığı “ötekilere” karşı kazanmak ilkesi etrafında şekillenir. Kitlelerin yapısı içinde etkileşimde *bilinçli (deliberative) müzakere* unsuru neredeyse tamamen kaybolur. Aldous Huxley'nin yalın bir şekilde gözlemlediği gibi, “Kitlelerin soyut düşünme ye-

52 İnternetin yanıltıcı dili (Twitter takipçileri örneğindeki gibi) zihin açıcı olabilir. Twitter'a katılan kullanıcıdan beklenen ya da kullanıcının kendisini yapmak hususunda baskı altında hissettiği şey, olabildiğince çok takipçinin ilgisini celb etmektir. Kavramın kendisi zaten diyalogdan çok tâbiyeti imâ eder.

53 Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*. Vol. 2: *Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft* (5. bs., Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 2001), bilhassa s. 147 vd.

teneği yoktur ve kendi doğrudan tecrübelerinin çerçevesi dışında hiçbir şeye ilgi duymazlar”.⁵⁴

Diyalog potansiyeli üzerindeki etkili olan bir başka belirleyici faktör, gerçek veya sanal bir kitlede duyguların tahakkümüdür. Kitle iletişiminin her türlü biçiminde *regressus ad emotionem* tehlikesi, yani belirli bir mesajın ardındaki argümanı basit duygulara indirgeme riski hep vardır. Bugünün internet tabanlı iletişiminde en güçlü duygusal etkenler, (daha soyut yazılı kelimelerle karşılaştırıldığında) sadece çok yüksek oranda görsel ve işitsel-görsel içerikten kaynaklanmaz, aynı zamanda “gerçek zaman etkisi”nden, yani içerik yayınının düşünmeye yeterli zaman ayırmaya izin vermeyen devasa hızından kaynaklanır. Mesajın alıcısı akli yargısını hislerine tevdi etmesi için teşvik edilir ki, zaten hisler fikirlerden çok daha kolay yönlendirilebilir.

Buna mukabil, ötekilerin konumlarını anlamaya ya da farklı görüşler arasında tarafsız, duygusal olmaktan uzak mukayeseye dayandığından ötürü diyalog, duygusal olmaktan ziyade akli bir yaklaşımdır.⁵⁵ Modern bilgi teknolojilerinin olumlu yönlerinden biri, farklı dünya görüşlerini geniş bir topluluğa ulaşabilir hâle getirmesidir. Yine de, en engin çeşitlilikte farklı kültür ve medeniyetlere artan ulaşılabilirliğin -“yaşam dünyalarının eş zamanlılığı”-,⁵⁶ sosyal ağları paylaşan kişilerin zihnî yatkınlıkları üzerindeki etkisinin ne olacağı sorulabilir. Bir başka deyişle soru, kullanıcıların bu diyalog imkânından nasıl faydalanacakları ya da nihayetinde kendi etnik ve kültürel alanlarına rücu edip etmeyecekleridir.

İnteraktif medya kullanıcılarının kullandığı “internet özgürlüğü”nün ana meselelerinden biri, teknolojinin ne anlamda ve hangi açıdan özünde diyalojik olan iletişimin gerçek doğasına uyumlu hâle getirilebileceği sorusudur. Diyaloji, evvela gerçek bir karşılıklı bağımlılığı, yani dengeli bir bilgi akışını gerektirir. Ayrıca kasıtlı bilgi tahrifatını ve karalama kampanyalarını engelleyecek, bilginin aslına ve doğruluğuna sadık genel bir ileri dengeleme sisteminin (sadece hane içinde değil ama aynı zamanda bölgesel ve küresel düzlemlerde) varlığını da gerektirir.⁵⁷ Yeni sosyal medya (Dör-

54 *Brave New World Revisited*, s. 40.

55 Diyalogun yapısı ve ilkelerine dair bkz. Hans Köchler, “The Philosophy and Politics of Dialogue” (Centre for Dialogue Working Paper Series, No. 2010/1, La Trobe University, Melbourne, 2010), s. 4 vd.

56 Köchler, “The Philosophy and Politics of Dialogue”, s. 8.

57 İnternetin gelişinden evvel, böyle bir sistemin uluslararası düzeyde bir versiyonu için bkz. Hans Köchler (ed.), *The New International Information and* ➤

düncü Kuvvet olan kurumsal medyaya ek olarak)⁵⁸ Beşinci Kuvvet gibi, yani bir demokratik yönetim içinde dengeleme sisteminin müttemmim cüzü gibi övülüyorsa, ahlaki esaslar ve yeni teknolojik araçların “doğru kullanımı”na dair açıkça tanımlanmış kurallar konusunda da mutabakata sahip olunmalıdır. İnternet okuryazarlığı gelmiş geçmiş en karmaşık yazılımın lojistik ve teknik özelliklerini yönetme kabiliyetinden daha fazla olmalıdır. Bu bilgilerin kötüye kullanımının önü alınabilirse ve düşmanca basmakalıp düşünceleri tahkim etme riski⁵⁹ taşıyan kendini ifade etme anarşisi önlenilebilirse şayet, bilgi özgürlüğü savunulabilir ve interaktif medyanın küresel sistemi -dünya çapında ağ- sürdürülebilir hâle gelir.⁶⁰

Bu ulvi hedeflerin, yine bireysel özgürlüğü zayıflatan önemlere başvurmadan gerçekleşip gerçekleşemeyeceğini zaman gösterecek. Birleşmiş Milletler Örgütü ve UNESCO gibi yeterli kapasitesi olan uzmanlaşmış örgütler, interaktif networkleri de içerecek şekilde, bilgi teknolojilerinin tüm kullanıcıları için bir küresel davranış kodu olacak “Yeni Uluslararası Bilgi ve İletişim Düzeni”nin⁶¹ bir internet çağı versiyonunu yazma görevini üstlenmelidir.

Communication Order: Basis for Cultural Dialogue and Peaceful Coexistence among Nations (Studies in International Relations, Vol. X. Vienna: International Progress Organization), 1985.

58 Ayrıca William Dutton’ın iyimsere değerlendirmeleri için bkz. yuk. dp. 6. Dördüncü Kuvvet’e dair kasvetli kayıtlara bakılınca (özellikle “terör karşı küresel savaş” gibi netametli konular söz konusu iken) Beşinci Kuvvet’e dair beklentilerin çok yüksek olması daha da anlaşılır olmaktadır.

59 Avrupa ve Amerika’da İslamofobi’nin yükselişi bu konuda bir örnektir. Bkz. Emily Kianka, “Islamophobia and the Social Consequences of Social Media”, *Islamophobia Today*, Başyazı, 28 Temmuz 2011.

60 28 Haziran 2011’de yayınlanan biraz belirsiz bir ifadede, Twitter’in kurucularından Biz Stone ve Genel Danışman Alexander Macgillivray ifade özgürlüğü meselesine değinirler. İkisi de bireysel ve toplumsal haklar arasında çatışma konusunda açık bir duruş sergilemekten kaçınır ve daha çok işletme konuları üzerine yoğunlaşırlar: “Bizim ifade özgürlüğü hususunda konumumuz, kullanıcılarımızın serbestçe konuşma hakkını ve onların kendi özel bilgilerini paylaşma yetisini koruma sorumluluğunu taşır.” “The Tweets Must Flow”, 28 Ocak 2011, blog.twitter.com/2011/01/tweets-must-flow.html.

61 UNESCO’nun başlatıp daha sonra vazgeçtiği projenin ayrıntıları için bkz. *Address by Amadou Mahtar M’Bow, Director-General of Unesco, to the University of Bujumbura on the theme “Unesco and communication in the modern world”*, Bujumbura, 5 Şubat 1980. Unesco Doc. DG/80/2. Geniş çaplı tartışmalara genel bir bakış için bkz. *A New World Information and Communication Order: Towards a Wider and Better Balanced Flow of Information. A Bibliography of UNESCO Holdings, Supplement 1980-1981, COM/82/WS/12*, Paris: UNESCO, 1982.

Şüphesiz ki, bugünün sosyal medyası sivil toplum için yeni yollar açmış ve kamusal alan için alternatifler üretmiştir. Birçok örnekte, sınırlanan kullanıcıların sansürü aştıkları, kurulu düzenin muhafızlarını atlattıkları görülmüştür. Bu durum özellikle ana akım medyanın kullandığı “zihin kontrolü” biçimleriyle ilişkilidir.⁶² Kamuoyunun alternatif yapılarının potansiyel yıkıcı etkilerinin, güç çemberi içerisinde korkutucu şekilde yoğunlaşması dikkat çekiyor. Duyarlı kullanıldığı takdirde, alternatif medyalar hakikaten de vatandaşlara hükümetin ne dediğini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için ek araçlar sunar, ve özellikle de (yerinde bir değerlendirme için vazgeçilmez olan) farklı pozisyonlar arasında mukayese imkânı sağlar. Aldous Huxley'nin yarım yüzyıl önce gördüğü gibi, “Demokrasinin hayatiyeti, yeterli bilgi ışığında çok sayıda insanın gerçekçi seçimler yapma yetisine dayanır”.⁶³

Ne var ki psikolojik kitle oluşumu için sağladığı potansiyeller ve psikolojik kitlelerin öngörülemez sosyal ve siyasi etkileri göz önünde bulundurulduğunda, yeni medyanın imkânlarına dair coşku temelsiz kalır. Sosyal medyanın yeni özellikleri karşısında şaşkına dönmememiz gerektiği gibi, bilgi teknolojilerinin özündeki *aracsal* doğasını da gözden kaçırmamalıyız: Yeni sosyal medyanın bu güne kadar emsali görülmemiş bir teknik kapasite ve örgütlenme imkânları sunması, sosyal ve politik özgürleşme için *gerek* koşuldur, ama *yeter* koşul değildir. Binaenaleyh, herhangi bir diğer teknolojiye olduğu gibi, bu araçların da *ikili kullanım boyutunu* gözden kaçırmamalıyız. Yeni iletişim araçları (*flash mob* denilen şiddet içermeyen, bir anda ortaya çıkan sosyal gruplar örneğinde olduğu gibi) sadece eğlencelik sosyal gösterileri sahnelemek için ya da (otoriteryan yönetimlere ve adaletsizliğe karşı Arap ayaklanmalarında olduğu gibi) ciddi ve uzun erimli siyasi gelişmeleri başlatmak için kullanılmaz. Belirli mücadele durumlarında, yeni iletişim araçlarının kullanımı basmakalıp düşüncelerin güçlendirilmesine yahut demokratik bir toplumun dokusunu alt üst eden tahripkâr ve şiddet içeren eylemlerin teşvik edilmesine hizmet edebilir.⁶⁴

62 “Terör üzerine küresel savaş”ın ana akım versiyonları söz konusu olduğunda alternatif bilginin boyutları özel bir önem taşır.. Yazarın bu konudaki analizi için bkz. “The Global War on Terror and the Metaphysical Enemy”, Hans Köchler (ed.), *The “Global War on Terror” and the Question of World Order* içinde (Studies in International Relations, Vol. XXX. Vienna: International Progress Organization, 2008), Bölüm 1, s. 13 vd.

63 *Brave New World Revisited*, Bölüm VI: “The Arts of Selling”, s. 47.

64 2011'deki Londra ayaklanması bu noktada güzel bir örnektir. Kuzey İrlanda'da bir vaka çalışması için bkz. Paul Reilly (University of Leicester), →

The New Social Media and Communication in the 21st Century: Is Dialogue Possible?

Abstract

The advent of the internet has been hailed as the beginning of an era of virtually unlimited communication where the human potential can be more fully explored. However, in view of the literally “worldwide” political ramifications, a reality check seems appropriate, especially as regards the impact of the new interactive tools on the perception of social reality. The instrumental nature of Web 2.0, and with it the ambiguity of its use, often appears to be overlooked. In actual fact, typical characteristics of crowd behaviour such as suggestibility, impulsiveness, or irritability, tend to be magnified in the framework of the “digital crowd.” Those phenomena, diagnosed by Gustave Le Bon more than a century ago, may also be an unintended consequence of automated communication and news distribution. The features of the new technology tend to encourage advocacy or propaganda, rallying around a common cause on the basis of an emotional mindset of “us versus the others,” and to a much lesser extent a balanced or neutral attitude. If we want to assess the new media’s potential for dialogue, which is the essence of communication, we will first have to evaluate their consequences, unintended or not, in terms of mass psychology. Internet literacy has to be complemented by an awareness of the net’s social impact and a new ethics of communication.

Keywords: New Social Media, Mass Psychology, Digital Crowd, Gustave Le Bon, Dialogue, Democracy.